

	<p>Tárgyak: Fővárosi Csatornázási Művek kártyanaptár 1980</p> <p>Intézmény: Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum Korona tér 1. 1036 Budapest +36 1 375-62-49</p> <p>Gyűjtemények: Kereskedelemtörténeti dokumentációs gyűjtemény (KD), Aprónyomtatványok_Kártyanaptárak (KD)</p> <p>Leltári szám: KD_SZK_1984.64</p>
--	---

Leírás

Fővárosi Csatornázási Művek kártyanaptár 1980

Budapest általános csatornázását megelőző korszakokban, a csatornák építésénél egyrészt, minél rövidebb úton igyekeztek a Dunát elérni, másrészt, a csatornák szelvényeit nem a szükségletnek megfelelően építették ki, hanem jelentősen túlméretezték. A Duna-balparti csatornák közül a legrégebbi, az 1780-ban épült Zsibárus és Kötő utcai (jelenleg Párisi utca, Pesti Barnabás utca és Március 15. tér)alatti csatorna, amely az Invalidus ház (mai Fővárosi Önkormányzat) szennyvizeit vezette a Dunába. Ugyanebből az időből származott a Hal téri (Duna és Irányi utcák közötti) csatorna is. Az építésben közrejátszhatott, hogy az épületektől minden eszközzel igyekeztek távol tartani a minduntalan fellépő járványokat.

A Duna-jobbparti városrészek csatornaépítkezéseinek története olyan pontossággal nem követhető nyomon, mint Pesten. Óbuda csatornázása a hegyvízlevezető árkokból alakult ki. A Cserepes, Nagyszombat, Galagonya, Dereglye utcákon, a Szépvölgyi úton, a Harcsa és a Kavics utcában nyílt árkok vezették el a záporvizeket és a szűk területre összehúzóódott épületek utcára kifolyó szennyvizeit is. A Duna két partján egységes csatornázás, a főváros egyesítéséig nem alakult ki.

Pest rendszeres csatornázásának megoldására 1869-ben Sir Morton Peto angol vállalkozó a város főpolgármesteréhez tervet nyújtott be. A terv címe: "Jelentés és Tervrajz szab. kir. Pest város föld alatti csatornázásának megjavítása tárgyában. Sir Morton Peto rendeletére előterjesztve Bazalgette W. 1. London város főmérnöke által. Pest június hóban 1869."

A vállalkozó 250 000 angol fontos ajánlatot tett a főgyűjtők megépítésére. Bazalgette Pesten megismerkedett a meglévő hálózattal, és a tervek kidolgozásánál figyelembe vette a Duna szabályozásának lehetőségeit. Felismerte a helyrajzi adottságokat – Pest, a Duna felé lejtő dombokkal övezett, tágas, félmedencében fekszik –, ezért a főgyűjtőknek olyan vonalvezetést választott, melyet a természetes környezet szabott meg. A város csatornázása

egyesített (tout á l'égout) rendszer szerint történe, azaz olyan rendszerben, amelyben a háztartási, ipari szennyvizek, valamint a csapadékvíz egyetlen szelvényben folynak el. Egyesített rendszerű London, Hamburg, Frankfurt, Berlin és München csatornázása is. A Bazalgette-féle terv elbírálására 1869. június havában a város a tervet négy tagú szakbizottságnak adta át, amelynek tagjai Lindley Vilmos, a pesti vízművek főmérnöke, Reitter Ferenc, Szumrák Pál és Vogler József mérnökök voltak.

William Lindley angol mérnök tervei szerint 1868-ban megépült Pest város első vízvezetéke. Ez, – bár a járványveszélyen sokat enyhített – tovább sürgette a csatornázás egységes kialakításának ügyét.

Reitter Ferenc terve (1873)

A bal parti városrész csatornázásánál Reitter teljes mértékben magáévá tette Bazalgette főgyűjtőinek vonalvezetését, attól csak annyiban tért el, amennyire azt az új városrendezési terv megkívánta. Kőbánya részére önálló, új gyűjtőt javasolt. A Fővárosi Közmunkák Tanácsa határozatában kimondta, hogy "e csatornázási munkálat milliókba fog kerülni és az századok tartamára készül", javasolja, hogy a város hirdessen tervpályázatot. 1875. márciusában felkérték Bodoky Lajost, Durand, Clay és Mille francia mérnököket, Lechner Lajost és Vogler Józsefet, hogy a Reitter-féle elgondolások alapján, készítsék el a csatornázási terveket.

A mérnöki hivatal Martin Ottót bízta meg az eddig összegyűjtött javaslatok, tervek alapján az általános csatornázási terv elkészítésével, a következő utasítással: "a körüti főgyűjtő a tervbe mindenesetre felvéteessék, a csatornahálózatba a pesti rész egész lakott területe bevonassék, a pincetalaj is vízmentesíttessék." Ezt követően a Soroksári úton, a ferencvárosi szivattyútelep építését határozták el.

A budai oldal általános csatornázása (1873-1914)

A Bazalgette-terv Budával nem foglalkozott, Reitter Ferenc érdeme, hogy a budai városrészre is ki-dolgozta a csatornázás tervét.

A budai oldal hegyi vízfolyásai a szenny- és csapadékvizek levezetői voltak. Az Ördög-árkot 1873-ban beboltozták, hogy a patak bűze a levegőt ne fertőzze. Az 1875. június 25-én Budapestre zúdult katasztrófális zápor az árok boltozatát felszakította. Az újra beboltozott Ördög-árok Budapest legnagyobb méretű és vízvezető képességű főgyűjtő csatornája. Reitter tervei szerint épült meg a pesti oldalon a Dunába torkolló, csatornákat összekötő, első gyűjtőcsatorna, amely lehetővé tette a csatornák árvízi elzárását. Ez már az 1876. évi árvízkor megvédte Pestet, míg Budát ismét a csatornákon keresztül öntötte el a folyó. Pesten a lezárt csatornák vizét gőzszivattyúk emelték a Dunába. Lechner Lajos 1876-ban elkészült és sokáig vitatott pályaműve alapján, az 1883-ban szervezett csatornázási osztály készítette az új terveket. Martin Ottó művét Fodor József és Klimm Mihály bírálta el. E szakértői vélemények alapján, a főgyűjtő és a szivattyútelep kapacitását 27 m³/sec-ra emelték. Ennek a messzemenő előrelátásnak köszönhető, hogy a főgyűjtőrendszer ma, és a jövőben is kielégítheti a pesti oldal igényeit.

A főváros központi szivattyútelepe 1889-től 1894-ig épült. Hat pár szivattyú emelte a Dunába Pest ideérkező szennyvizeit. A szivattyúkat páronként egy-egy 200 lóerős gőzgép hajtotta meg. A telephez tartozó főgyűjtők 1907-ig épültek meg, hosszuk kb. 25 km. Martin Ottó tervében nem riadt vissza a mérész műszaki megoldástól sem. A várhegy alatt átmenő főgyűjtő Szalag utcai szakaszát 24 m mélységre helyezte, és hidraulikával

rendelkező pajzs védelmében, alagútépítési módszerrel tervezte a kivitelezést. Az Ördög-árok völgyének főgyűjtőjén érkező nagy mennyiségű szennyvíz, a város belsejében fertőzi a Dunát. Ezért a szennyvíz megcsapolását a Fehérsas térnél tervezte, mégpedig úgy, hogy a Duna-parti főgyűjtőt ide vezette az Apród és Virág Benedek utcákon át. A Fehérsas térnél az Ördög-árok +4,13 m (láncbídi mérce) fenékszintje már lehetővé teszi, hogy alatta építsék meg a Duna-parti főgyűjtőt és a száraz idei szennyvizet oda lebuktassák.

Óbudán 1912-1917 között épült meg a főgyűjtő és szivattyútelep. Az elektromos üzemű gépekkel felszerelt telepet úgy helyezték el, hogy a budaújlaki vízmű kútjait a szennyvízbeömlés ne veszélyeztesse. A hegyi vizek levezetésére szolgáló Villányi úti főgyűjtőt 1915-1917 között építették meg.

Az I. világháború után Budapesten építési konjunktúra kezdődött. A megnövekedett igények kielégítésére új csatornázási alaplétesítményekre volt szükség. Ebben az időben épült az angyalföldi és a kelenföldi szivattyútelep, sor került a pesti külső kerületek és Kelenföld csatornázására is. A fejlesztéseket az 1917. és 1938. évi általános tervek szerint végezték. Budapest csatornaellátottságának növelése mellett fontos feladat a meglévő hálózat jó karbantartása is. Ez a csatornák rendszeres vizsgálatát, a hibák felderítését, kijavítását és a hálózat tisztítását jelenti. 1916-ig a tisztítást és a javításokat a kerületi elöljáróságok vállalkozókkal végeztették el. A munkát kézi erővel végezték; évente csak 1000 öl (kb. 1900 m) megtisztítására futotta.

1928-tól három, egymástól független szervezet végezte a javítási, vizsgálati, tisztítási, illetve a főgyűjtők, vízkiömlők fenntartási munkáit.

A háborús károk helyreállítása (1945-1947)

A második világháború bombázásai és az ostrom következtében a csatornahálózat 153 helyen, 3360 m hosszban sérült meg. A csatornahálózaton kívül, súlyos károsodás érte az átemelőtelepeket is. Legjobban a központi szivattyútelep károsodott; a telep 32 bombatalálatot kapott.

Az óbudai szivattyútelep gépháza teljesen víz alá került. A bombatalálatok következtében a csatornában mintegy 24 000 m³ iszap rakódott le, és kb. 105 km hosszban megbénult a hálózat működése. A helyreállítások a háborút követően azonnal megkezdődtek.

A szivattyútelepeken először a szennyvizek zavartalan lefolyását kellett biztosítani, csak ezután kerülhetett sor a gépészeti berendezések javítására és pótlására. Az üzemelésre alkalmassá tétel 1947-ben fejeződött be. Az újjáépítések hőskorában, 1946. április 1-jén alakult meg a Budapest Székesfővárosi Csatornázási Művek. A Fővárosi Csatornázási Művek szervezetében az egységes Hálózatfenntartási Osztály feladata a 3000 km-es hálózat megóvása. A munka mára szinte teljesen gépesítetté vált.

1950-ben alakult meg Nagy-Budapest. A város területe 194 km²-re nőtt, de a közel 1300 km-es csatornahálózat csak 300 kilométerrel bővült. Budapest peremkerületeinek nagy részén, elválasztott rendszerű csatornázás létesült, így a vízvezetékes területek teljes csatornázottságát hamarabb lehetett elérni.

Szennyvíztisztító telepek építése (1955-től)

Az óriási iparosodás következtében a korábban háztartási jellegű szennyvíz, döntően ipari eredetűvé változott. Ez fokozott veszélyt jelentett a Duna vízminőségére. Az ezredforduló

után megvalósítani tervezett szennyvíztisztítási program alapján új, teljes biológiai tisztítást is végző szennyvíztisztító telepeket és a hozzájuk vezető gyűjtőhálózatot kellett kiépíteni. Budapest első biológiai tisztítást végző műve, a dél-pesti telep, 1955-1966 között épült. Az Észak-pesti Szennyvíztisztító Telep első üteme 1985-ben készült el.

A cég kártyájának mindkét oldala látható. Mindkettő fehér keretes, sárga alapszínű. A baloldali az 1980-as esztendő naptárját mutatja, a jobb oldalin a vállalat emblémája látható: hatszög alak felső részén a rövidített név: FCSM, alatta a teljes név: FŐV. CSATORNÁZÁSI MŰVEK.

A kép jelzett: F.k.: Riklik Ferenc, Készült a Gondolat Kiadó Gondozásában -O.J.

Alapadatok

Anyag/ Technika:

Papír színes nyomat

Méretetek:

Események

Kiadás	mikor	1980
	ki	Gondolat Könyvkiadó
	hol	Budapest
Nyomtatás	mikor	1980
	ki	Offset és Játékkártya Nyomda Zrt.
	hol	Budapest
[Kapcsolódó személyek/ intézmények]	mikor	
	ki	Fővárosi Csatornázási Művek
	hol	

Kulcsszavak

- csatorna
- csatornázás
- kártyanaptár
- szennyvíz
- szolgáltatás